

2. Ільченко Р.М., Заїка В.М., Моргун В.Ф. Метод Мюррей як засіб психологічної реадaptaції постнаркозалежних дорослих. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»* : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». P. 97 – 101.
3. Корнієнко І.Є. Алкогольне узалежнення і психологічні дисфункції у сімейних відносинах. *Практична психологія та соціальна робота*. 1998. № 6–7. С. 46–49.
4. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки. Навчальний посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 308 с.

СТАНОВИЩЕ ПАРАФІЯЛЬНОГО ДУХОВЕНСТВА ГЕТЬМАНЩИНИ ЗГІДНО З «ПРАВАМИ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»

Віталій Дмитренко,

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культурології,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Постановка проблеми. Парафіяльні священники були малочисельною, втім, важливою соціальною групою суспільства Гетьманщини. Унаслідок подій козацької революції, що призвела до створення на теренах Гетьманщини конфесійно однорідного православного соціуму, парафіяльні ієреї опинилися в становищі монополістів у поданні релігійних треб для населення. Втім, такий статус не гарантував їм ексклюзивного становища в тогочасному світі. Зауважимо, як і у попередні роки, діяльність панотців регламентувалася нормами канонічного права та розпорядження церковних владик. Утім, як підмічають сучасні дослідники, козацька еліта, зруйнувавши на теренах Лівобережної України інституції Речі Посполитої, швидко перебрала на себе права та звичаї шляхти у тому числі й з питань релігійного життя та виробила власне бачення «правильних» взаємин ієреїв і пастви.

Історіографічна традиція, випрацювана впродовж ХІХ–ХХ століття, здебільшого зображала козацтво в іпостасі захисників православної церкви, змальовуючи картини ідеальних і рівноправних взаємин ієреїв та козаків. Утім, останніми роками така ідилія все більше піддається критиці. В новітніх дослідженнях наголошується на непростих взаєминах церковної й козацької еліти особливо на тлі реформаційних процесів, які переживала Гетьманщина у складі російської імперії у ХVІІІ столітті. Ці зміни неминуче відбивалися на повсякденні парафіяльного духовенства. Воно, з одного боку, мало реагувати на розпорядження церковної влади, а з іншого – враховувати інтереси козаків-парафіян, серед яких вони трудилися. Відзначимо, що побажання цих сторін співпадали не завжди. Тож за таких обставин важливо проаналізувати яким бачилася роль та місце духовного пастора в козацькому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Основним документом, у якому відображена політико-правова думка козацтва ХVІІІ століття є «Права за якими судиться малоросійський народ». Вони оприлюднені у 1743 році. Комісія, котра працювала над їхньою розробкою, складалася з представників козацької старшини, духовенства та верхівки міщанства, що дозволяє твердити: документ відображав погляди тодішнього істеблішменту Гетьманщини. Прикметно, що

двадцять одна особа, яка репрезентувала в комісії духовенство, представляла настоятелів монастирів, членів консисторій, протопопів, але в ній не було жодного єпископа. Звід складався із 30-ти розділів, 531 артикула, 1697 пунктів, що передбачали врегулювання широкого спектра соціальних відносин, зокрема, охоплювали державне, адміністративне, цивільне, торгівельне, карне і процесуальне право. Кодекс не набув офіційної чинності, бо Сенат повернув його на доопрацювання, але він поширювався в рукописних списках і вживався в судовій практиці [4].

Окрема увага в ньому приділена парафіяльним ієреям. Зокрема, у зводі чітко прописано порядок поставлення священика на парафію. В третьому артикулі шостої глави цього документа зазначено: «В якому місті, містечку чи селі священика не стане, або ж нова церква де збудована буде, належить старшині, фундаторам і парафіянам, а у приватних маєтностях власникам і парафіянам негайно, не довше ніж за третину року вибрати в пресвітера, за загальною згодою людину достойну... а по обранню, надіслати письмове підтвердження достойності того претендента архієрею єпархії для висвячення. Архієрей без такого обрання й письмового свідчення нікого насильно номінувати на ту парафію права немає» [3, с. 78–79]. Лише у випадку неподання в належні терміни достойної кандидатури, владика міг самочинно поставити бажаного йому кандидата на парафію.

Такий припис виразно контрастує з настановами київських архіпастирів. Приміром, указом митрополита київського Рафаїла (Заборовського) від 2 червня 1732 року священикам суворо заборонено висловлювати свою волю щодо наступника в тестаментях (заповітах). У документі чітко вказувалося: парафія – не власність пароха, тож передавати її у спадок він не може. Призначення наступника мало залежати виключно від волі єпископа та здібностей претендента. Митрополит жорстко застерігав від надмірного впливу мирян на процес призначення пароха. В указі зазначено, що духовні правління мали критично сприймати різноманітні клопотання вірян щодо призначення їм душпастирів [1, с. 402–403].

У тому ж артикулі містився перелік вимог до кандидата. Номінант повинен бути православним, не новохрещеним, народженим у законному шлюбі, повнолітнім, «учительним», «чесного життя» та мати гарну репутацію [3, с. 78]. Такий список чеснот узгоджується з приписами інших документів, що містили вимоги до майбутнього душпастиря. Застереження викликає норма щодо повноліття потенційного пароха прописана в «Правах...». Відповідно до канонічних норм, претенденту на священицький сан мало виповнитися 30 років. Це прописано в 14-тому Правилі Трульського собору, котре постановляє: «у пресвітера раніше тридцяти років не рукопокладати, якщо б людина і дуже достойною була, але відкладати до визначених років» [2]. Водночас, на території Гетьманщини вік повноліття для чоловіків не був усталений й обумовлювався низкою соціальних та правничих чинників. Його маркером могло бути 15-річчя – право одружуватися, чи 18-річчя – настання повної кримінальної відповідальності. Таким чином, норми «Прав...» теоретично допускали поставлення раніше за 30 років.

Прописано в «Правах...» й алгоритм наступного співжиття пастора та пастви. Згідно з ним, ієрей мав поводити себе пристойно, не лаяти й не бити парафіян, не вимагати від них «поборів надміру, крім добровільних подаянь й виplat зазначених угодами» [3, с. 79]. Окремо зауважено, що священик не мав

зловживати спиртними напоями. У відповідь на це пастор міг розраховувати на повагу та прихильність лаїків. Усі суперечливі моменти слід було вирішувати в судовому порядку. Такі приписи фактично стверджували договірні відносини між панотцем і парафіянами.

Висновки. Таким чином, норми «Прав за якими судиться малоросійський народ» регламентували порядок поставлення священика на парафію. Вони наголошували на пріоритеті парафіян у виборі собі душпастиря та не допускали насильницького призначення панотця на приход. У цьому моменті інтереси козацької верхівки розходилися з побажаннями церковних владик. Вимоги до номінанта, зазначені в документі, суголосні з правилами канонічного права. Певне застереження викликає лише питання можливого різноманітного трактування віку повноліття претендента на парафію. В документі стосунки пастора та пастви трактуються як договірні з можливістю оскаржити дії кожної зі сторін у судовому порядку. Такий порядок речей суттєво впливав на стосунки ієрея з парафіянами і тим самим визначав специфіку релігійного життя в Гетьманщині за зразком протестантських спільнот Європи.

Список використаних джерел:

1. Киевский митрополит Рафаил Заборовский и его меры к исправлению духовенства. *Киевская старина*. 1989. №3. С. 397–423.
2. Книга правил святих апостолів, Вселенських і Помісних соборів, і святих отців. URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/> (дата звернення: 21.11.2023)
3. Права за якими судиться малоросійський народ 1743 / упоряд. та автор нарису К. А. Вислобоков. Київ, 1997. 547 с.
4. Шандра В. С. Права, по котрым судится малороссийский народ. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Prava_kotorym (дата звернення 02.12.2023).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ЛОБУРЦЯ

Олександр Єрмоленко,

здобувач третього (освітньо-наукового рівня)

вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: Лариса Семеновська,

докт. пед. наук, професор, професор кафедри

загальної педагогіки та андрагогіки

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У контексті діяльності закладів вищої освіти організаційно-наукова робота відіграє ключову роль щодо забезпечення якісної освіти, розвитку науки та впровадження нових знань. Педагогічно доцільний перебіг організаційно-наукової роботи у закладах вищої педагогічної освіти сприяє розвитку науки, створенню інноваційного навчального середовища та підготовці кваліфікованих кадрів для освітньої галузі. Для розробки нових підходів вдосконалення освітньо-наукової сфери сучасна педагогічна наука звертається до історико-педагогічних постатей, оскільки аналіз педагогічних персоналій дає змогу осмислити загальну картину історико-педагогічного процесу в Україні як цілісного й багатогранного явища. Крім цього, для з'ясування закономірностей розвитку вітчиз-